kb/

magazine van de
nationale bibliotheek

№15 JAARGANG 6, APRIL 2016

KB Koninklijke Bibliotheek
Nationale bibliotheek van Nederland

Hangslot tegen hackers

OVER DIGITALE VEILIGHEID IN EN OM BIBLIOTHEKEN

p. 6

Van Anker tot Zwagerman

NEDERLANDSE POËZIE IN DE COLLECTIE VAN DE KB

p. 10

'Lezen leert mij nieuwe manieren van spreken'

DICHTER DES VADERLANDS ANNE VEGTER OVER DE BOEKEN VAN HAAR LEVEN

p. 4

Vooraf

Groot en klein

Dat de KB en andere wetenschappelijke en erfgoedinstellingen steeds digitaler worden, is nu wel bekend. Maar welke haken en ogen daaraan zitten is niet meteen duidelijk. Waar maakt u allemaal accounts voor aan? Waar laat u uw persoonsgegevens achter? Als alles via internet beschikbaar is, dan kunnen ook kwaadwillenden uw gegevens vinden. Of niet? Hoe zorgt de KB ervoor dat uw persoonsgegevens niet in handen van onbevoegden komen? U leest erover in het hoofdartikel.
U kent het grote gemak van altijd en overal miljoenen gedigitaliseerde pagina's doorzoeken via Delpher, voor uw onderzoek naar lokale of familiegeschiedenis. Marjolein Koek gebruikte het op zoek naar het gebruik van pailletten. Verschillende wetenschappers willen de enorme databestanden voor hun grootschalige onderzoek gebruiken. Steven Claeyssens vertaalt hun wensen in mogelijkheden. De KB houdt zich natuurlijk nog steeds bezig met inhoud, naast al die data. Lees het interview met de Dichter des Vaderlands, Anne Vegter. Zij geeft begin mei ook poëzieles op de KB, u bent daar van harte welkom. Net als bij de andere activiteiten in dit Jaar van het Boek.
[zie pagina 14]

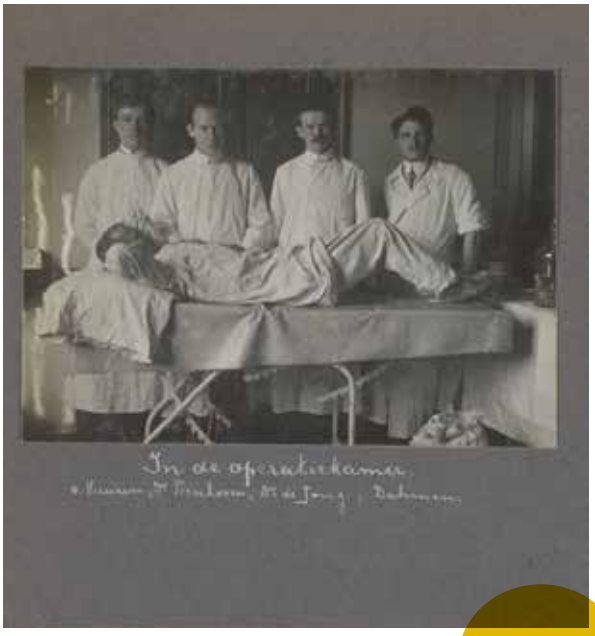

TOPSTUK

Oorlogschirurg op de Balkan

De jonge arts Arius van Tienhoven reist in 1912 spoorslags naar Servië als daar de Balkanoorlog uitbreekt. Hij biedt de Servische autoriteiten zijn diensten aan en werkt als oorlogschirurg achter het front.
Naast arts en avonturier blijkt Van Tienhoven ook een enthousiast fotograaf. Hij fotografeert wat hij meemaakt en legt dit vast in albums met bijschriften. Daarnaast publiceert hij hierover in Nederlandse kranten. De fotoalbums en krantenartikelen vertellen een bijzonder verhaal over toewijding en zelfopoffering, avontuur en gevaar, oorlog en liefde.

www.kb.nl/Tienhoven

Colofon

KB/magazine is een uitgave van de Koninklijke Bibliotheek. Relaties en Vrienden van de KB krijgen het blad toegestuurd. Het abonnement is gratis.

Aan dit nummer werkten mee: Steven Claeyssens, Huibert Crijns, Kirsten Hulsker, Arno Kuipers, Pjotr van Lenteren (Maters & Hermsen), Jenny Mateboer, Rody van der Pols (Maters & Hermsen), Anne Rube, Jos Uljee, Frédérique Vijftigschild.

Fotografie: Jos Uljee, Jacqueline van der Kort, Beeldstudio KB
Redactie: Jenny Mateboer

Concept en vormgeving: Maters&Hermsen
Druk: Ando, Den Haag
ISSN 2211-8802
Redactieadres: KB/magazine, Postbus 90407, 2509 LK Den Haag

reageren@kb.nl

Koninklijke Bibliotheek
Nationale bibliotheek van Nederland

kb/

№15

GELETTERD LEVEN

'BIJ HUGO CLAUS VOEL JE HOE POËZIE WERKT'

Dichter Anne Vegter over lezen

Pagina 4

DIGITALE VEILIGHEID

Hoe beschermt de KB uw en haar data?

Pagina 6

DE GESCHIEDENIS VAN PAILLETTEN

Textielrestaurator zocht en vond in Delpher

Pagina 13

10.
Nederlandse poëzie bij KB(.nl)

En verder:

12. Omstreden boek
Achter de schermen
14. Personalia
Jaar van het Boek
Les van Dichter des Vaderlands
15. Literatuurplein
Column Anne Rube
16. Elders: Vlieland

Een portret in boeken. De geïnterviewde neemt een aantal boeken mee die zijn of haar leven bepaalden, de KB zet er een titel uit de eigen collectie naast.

FOTOGRAFIE/ JOS ULJEE
TEKST/ PJOTR VAN LENTEREN

‘Lezen leert mij nieuwe manieren van spreken’

Anne Vegter (1958) kijkt uit naar het einde van haar tijd als Dichter des Vaderlands. Weer onbeschaamd schrijven zonder het gevoel dat heel Nederland meeleest. Maar eerst nog iets groots: een nieuw Wilhelmus. ‘Een gemoderniseerd volkslied. Iemand moet het doen.’

***Henkie met de hoorn*, Jack Bechdolt [1950]**
"FOEI!, staat er met paarse viltstiftletters in het beschadigde Gouden Boekje. Direct na de zin: 'En de dominee kon zijn preek niet schrijven'. Veelzeggend voor Anne Vegter. 'Ik was een druk kind. Of werd in elk geval zo ervaren. Dit moet het allereerste boekje zijn geweest dat ik zelf kon lezen. Geweldig verhaal over een jongen die maar rond loopt te toeteren, tot ieders ergernis, maar uiteindelijk toch nuttig blijkt te zijn als misthoorn. Op zaterdag moest het stil zijn bij ons thuis, omdat mijn vader inderdaad zijn preek aan het schrijven was. Verder las ik ook veel van die klassieke, brave *chicklit* uit die tijd, hoor. Maar het meisje dat ironisch 'foei' schreef, heeft gewonnen."

***Turks Fruit*, Jan Wolkers [1969]**
"Turks fruit als zestienjarige domineesdochter? Hallo! Dat heb ik niet met al mijn handen boven de dekens gelezen, dat snap je. Voor mij was het, daarnaast, een enorm belangrijke ontdekking dat fysiek taalgebruik wel degelijk mooi kan zijn. Toen ik mijn eigen erotische verhalen *Ongekuiste versies* schreef, kon ik dat eindelijk ook. Maar het bleef spannend. Ik trad met knikkende knieën op, samen met Jan Wolkers, in een kerk notabene. Hij knuffelde me achteraf en zei dat ik het goed gedaan had. Dat was erg mooi."

***De beer en de mensen*, Reinier Zimnik [1957]**
"Als student pedagogiek woonde ik in een van die Utrechtse torenflats vlakbij het spoor. Op de bovenste verdieping, ik had een prachtig uitzicht. Maar het was geen fijne tijd. Er sprongen regelmatig mensen naar beneden en ik was zelf ook depressief. Dit boek sleepte me er doorheen. Dat losgezongene van die man en zijn pratende beer, altijd op reis, geen vaste verblijfplaats. Die trefzekere illustraties met dat diepe perspectief, die enorme vergezichten. Ik wilde niet studeren. Ik wilde geen verantwoordelijkheid voelen. Ik wilde wegdromen in een wereld die allang niet meer is."

***Nu nog, gedichten 1948-1993*, Hugo Claus [cd, 1999]**
"Als ik iets moet schrijven maar het lukt niet, dan luister ik Hugo Claus. Die man heeft geen stilistische conventies en geeft zijn verbeeldingskracht alle ruimte. Hij is on-braaf. Ik blijf verrast worden door zijn aanpak, telkens opnieuw. Hoe poëzie werkt, dat voel je bij hem. Zijn werk is onaf en af tegelijk en in die zin volmaakt."

***Zagazoo*, Quentin Blake [1998]**
"Dit is het mooiste kinderboek *ever*. Ik heb er zelfs twee exemplaren van. Het gaat over een vader en een moeder die een pakketje krijgen waar een kind in blijkt te zitten. Het kind verandert al snel van het ene dier in het andere. Een zwijn dat alles kapot maakt. Een olifant die door de kamer stampt. Houdt dit ooit op, roepen de ouders elke keer vertwijfeld. Mijn man en ik hebben elke keer vreselijk moeten lachen om die transformaties van kind tot volwassene. Onze kinderen ook. En het is waar: alles houdt op. En dan komt er wat anders. Een hele geruststelling."

***De schoonheid van de echtgenoot*, Anne Carson [2001]**
"Anne Carson is een Canadese lerares Grieks en Latijn. Een klein, muizig vrouwtje. Gaat op het podium staan en trekt me toch een mond open. Een snerpende stem, waarmee ze zich in bittere tango's overgeeft aan de woede en de wraak. Ik heb mijn eigen portie liefdesbedrog meegemaakt, maar ik had nog nooit zoiets gehoord. Laat staan zelf geschreven of gezegd. Carson heeft me geholpen om eenvoudiger, persoonlijker te schrijven. Ze heeft me leren schelden."

***Sterven is doodeenvoudig, iedereen kan het*, Wim Brands in gesprek met René Gude [2014]**
"We hebben zo vreselijk gelachen samen. René had een liefde voor het leven, waar veel mensen naar verlangen en ik ook. Het laatste dat we samen deden was een brief aan Beatrix schrijven. Wel gek. Alsof je niets beters te doen hebt in de laatste maanden voor je dood. Maar zo ging het. Krijg je zo'n standaardbrief terug. Het herschrijven van het volkslied, dat wordt mijn laatste project. Een gemoderniseerd volkslied, dat hebben we nodig. Iemand moet het doen. Wie anders dan de Dichter des Vaderlands?"

En dit koos *de KB*

***Struisvogels op de Coolsingel*, Enquist, Vegter, e.a. [2009]**
AANVRAAGNUMMER: 12000841
'Ik vertel hierin over een Duitse homoseksuele man, die vlak voor de Duitse inval aankomt in Rotterdam. Een oefening om de stad voor te stellen zoals die er nog was aan het begin van de twintigste eeuw.'

ILLUSTRATIE/ IRIS BOTER
TEKST/ RODY VAN DER POLS

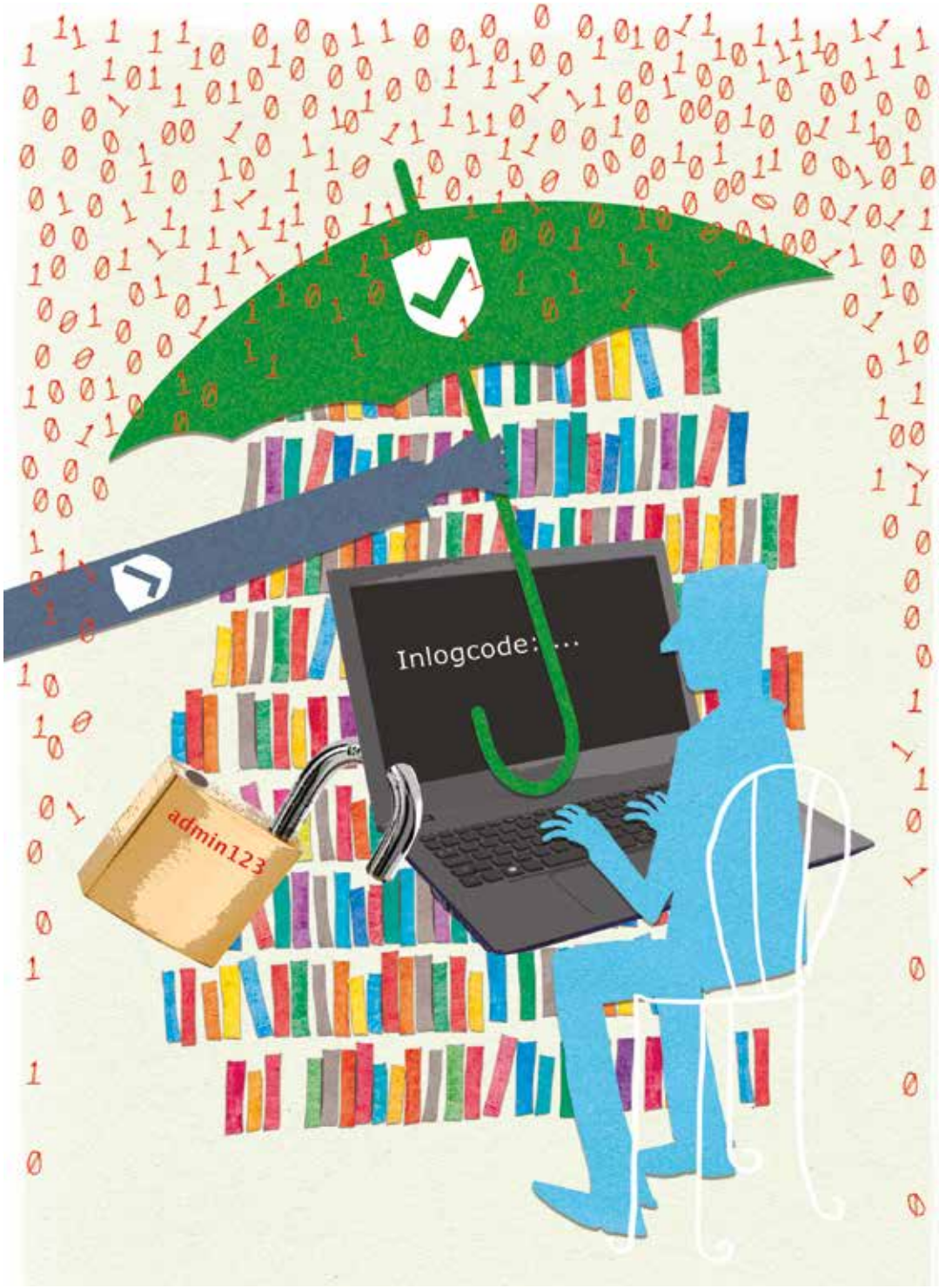

HANG- EN SLUITWERK TEGEN HACKERS

Altijd en overal toegang tot informatie; het digitale tijdperk heeft veel gebracht. Maar de risico's van het internet dringen zich ook steeds meer op. Cyberfraude en digitale diefstal vragen om strenge voorzorgsmaatregelen van organisaties, zeker als ze digitaal actief zijn. De KB werkt aan een stevig digitaal hangslot.

Stel: u vindt een usb-stick in de ontvangsthal van het kantoor waar u werkt. Stopt u hem in uw computer om even te checken wat er opstaat? Bij een ministerie besloten ze dit te onderzoeken. Ze lieten 25 sticks 'per ongeluk' rondslingeren bij de receptie, waarvan er prompt 23 in een computer werden gestoken. Kennelijk beseften de vinders niet aan welk risico ze zichzelf en hun werkgever blootstelden. Immers, voor een beetje hacker is het een koud kunstje om op deze manier een computer al zijn geheimen te ontfutselen of zelfs het complete systeem over te nemen. Het is een klein voorbeeld, maar legt wel de vinger op de zere plek. De digitalisering van onze samenleving heeft veel opgeleverd – zoals razendsnelle communicatie en ongelimiteerde toegang tot informatie – maar maakt ons tegelijkertijd kwetsbaar. We worden steeds afhankelijker van digitale diensten en netwerken raken steeds meer verknoopt, waardoor de risico's ook toenemen. Digitale diensten kunnen 'platgaan' of, erger nog, worden gehackt. Denk aan de DigiNotar-affaire in 2011; als gevolg van een hack van deze certificeringsautoriteit raakte de veiligheid van het digitale overheidspaspoort DigiD gecompromitteerd.

ZWAKKE PLEKKEN

De digitale werkelijkheid stelt dus steeds hogere eisen aan bedrijven en organisaties. Zeker als ze verantwoordelijk zijn voor grote en gevoelige datacollecties, zoals de Koninklijke Bibliotheek. Steeds meer organisaties stellen dan ook een Chief Information Officer (CIO) aan, eindverantwoordelijk voor de veiligheid en beveiliging van alle IT-systemen. Zo ook de KB, waar deze functie wordt vervuld door Marc van den Berg, tevens sectorhoofd Innovatie en Ontwikkeling. Als CIO geeft hij leiding aan een meerjarenprogramma dat de informatieveiligheid naar een hoger plan moet tillen. Daarvoor is eerst de ICT-organisatie doorgelicht. "Het gaat dan

niet alleen om techniek, maar ook om hoe de procedures zijn ingericht en of ze worden nageleefd."
Het auditrapport moet nog verschijnen, maar de CIO heeft wel een idee hoe de organisatie ervoor staat: "Op een schaal van nul tot vijf denk ik dat wij volwassenheidsniveau twee halen. Dat wil zeggen: we zijn al vrij aardig bezig, maar werken nog niet uniform. Dat brengt veiligheidsrisico's met zich mee. Zodra we in kaart hebben waar de zwakke plekken zitten, gaan we de procedures aanscherpen. Op termijn kunnen we dan doorgroeien naar niveau drie. Dat is in de huidige omstandigheden voor een organisatie als de KB afdoende. Ter illustratie: bij niveau vier moet je denken aan banken en ziekenhuizen, kortom organisaties die met zeer gevoelige informatie werken."

FIREWALL

Want wat zijn eigenlijk de risico's voor de KB? In tegenstelling tot organisaties die hun data tegen elke prijs willen beschermen, zijn de meeste digitale collecties van de KB openbaar en dus niet zo interessant voor hackers. Maar los daarvan beheert de bibliotheek genoeg gegevens die digitaal achter slot en grendel horen. Denk aan de persoonsgegevens van de duizenden klanten van de bibliotheek. En wat te denken van de infrastructuur achter de website bibliotheek.nl waarmee e-boeken worden uitgeleend? Die wordt geleverd door de KB, net als Website as a service (Waas), een dienst die de helft van alle bibliotheken gebruikt om hun website vorm te geven. Nog los van de risico's die elke organisatie loopt. Zoals een hacker die op zoek gaat naar de gegevens van de bedrijfscreditcard of e-mailadressen voor spamdoeleinden. Genoeg dat bescherming verdient kortom. En dus draaien de ICT-systemen van de KB op een stevig technisch fundament met een robuuste virusscanner en een firewall die ongewenste bezoekers buitenhoudt. Maar je moet je niet blindstaren op techniek alleen, waarschuwt Van den Berg. "Het systeem is zo veilig als de zwakste schakel en dat betekent dat de rol van medewerkers minstens zo belangrijk is. Hoe secuur gaan zij bijvoorbeeld om met hun wachtwoorden? Pluggen ze geen usb-stick van thuis in hun werkcomputer? Dat vraagt om goede procedures, maar ook bewustzijn van de risico's. Met ons programma werken we aan verbetering van beide facetten." Zo hield de KB onlangs de eerste in een reeks bijeenkomsten voor medewerkers rondom het thema cyberveiligheid.

MELDPLICHT DATALEKKEN

Sinds 1 januari 2016 geldt de meldplicht datalekken: overheden én bedrijven moeten het direct melden als er sprake is van het lekken van persoonsgegevens. Denk bijvoorbeeld aan een kwijtgeraakte usb-stick met persoonsgegevens, een gestolen laptop of een inbraak in een databestand door een hacker. Organisaties kunnen hiervoor terecht bij het meldloket van de Autoriteit Persoonsgegevens.

Van den Berg: “Ook hebben we een Computer Security Incident Response Team (CSIRT) – excuus voor het jargon – in het leven geroepen waar medewerkers 24 uur per dag terecht kunnen in het geval van een (digitaal) veiligheidsincident, zoals bijvoorbeeld een (potentieel) datalek.”

WORM-PRINCIPE

Maar digitale veiligheid gaat niet alléén over hackers. Het is ook simpelweg een kwestie van: je informatie veiligstellen voor verlies. Iedereen die wel eens per ongeluk de verkeerde computerbestanden heeft weggegooid, realiseert zich hoe vluchtig digitale informatie is. Zeker nu de digitale collecties van de KB steeds belangrijker en groter worden – met dagelijks gigabytes aan nieuwe aanwas – dringt dit thema zich op de voorgrond. Het uitgangspunt van de KB op dit vlak is simpel, stelt Digital Preservation Officer Jacob Takema: “Wij hanteren een *zero loss policy*. We willen niks kwijtraken, nog geen snipper digitale informatie. En om dat waar te maken, bewaren we van alle data minimaal twee kopieën. Eén in ons *state of the art* datacenter binnen de KB, één op een andere plek.”
De KB waakt ook over de onveranderlijkheid van die informatie. Nog geen komma mag eraan worden gewijzigd, zegt Takema. “Daarom zijn al onze bestanden beveiligd met een controlesom waarmee je eenvoudig de integriteit van bestanden kunt checken.” Bovendien is het datacentrum technisch zo ingericht dat informatie zich niet laat wijzigen. “Onze gegevensdragers werken volgens het wormprincipe: write once, read many. Oftewel: je kunt de informatie één keer vastleggen en daarna alleen nog maar lezen.” Met als bonus dat deze techniek een waterdichte beveiliging biedt tegen cryptovirussen. Dat zijn malafide stukjes software die je data versleutelen, waarna hackers losgeld eisen om de boel weer leesbaar te maken, ook wel ransomware genoemd. Takema: “Dat lukt hackers bij onze collectie dus niet.”

IN DE KB-LEESZAAL

Waar de meeste organisaties zich alleen hoeven te bekommeren om hun eigen digitale informatie, hebben bibliotheken nog een andere verantwoordelijkheid: zorgen dat bezoekers veilig kunnen internetten op openbare terminals. Deels is dat een technisch verhaal, vertelt Peter Wijnmaalen, bij de KB verantwoordelijk voor de ongeveer negentig openbare werkstations. “Zo is er een waterscheiding aangebracht tussen ons openbare netwerk en de kantooromgeving. Je kunt dus nooit vanaf een openbare terminal bij de computer van een medewerker – of omgekeerd – en virussen kunnen niet overslaan.”
Maar cyberveiligheid gaat ook over het gebruik van internetdiensten zonder dat persoonlijke gegevens openbaar worden. Denk aan het versturen van mailtjes, maar ook het regelen van persoonlijke financiën en de belastingaangifte. Wijnmaalen: “Zodra een bezoeker klaar is met zijn sessie, logt de computer automatisch uit en worden alle data gewist, zoals inloggegevens en de browsergeschiedenis. Bovendien geven onze medewerkers uitsluitend technische assistentie. We helpen je dus niet bij het inloggen met DigiD, omdat je je dan toch op het hellende vlak van de privacygevoelige informatie begeeft.”

MEDEWERKERS OB TRAINEN MET DIGISTERKER

Openbare bibliotheken krijgen steeds meer de rol van ‘digihulp’: digibeten wegwijs maken in de omgang met de digitale overheid. Maar hoe doe je dit veilig en zonder de privacy van bezoekers te schenden? Met dat doel ontwikkelde Stichting Digisterker een speciale cursus over het werken met de e-overheid. Dankzij de licentieovereenkomst die de KB afsloot, kunnen openbare bibliotheken medewerkers laten opleiden om deze cursus te mogen geven. Zij leren hoe je cursisten op een veilige manier wegwijs maakt in het gebruik van DigiD en digitale overheidsdiensten, zoals van de gemeente, het UWV en de Belastingdienst.

www.digisterker.nl

Nederlandse poëzie in de collectie en op de website van de KB

Als nationale bibliotheek verzamelt en bewaart de Koninklijke Bibliotheek alle poëziebundels die in Nederland verschijnen. In de KB-collectie zijn dan ook populaire dichters met heel hoge oplagen te vinden naast de radicaalste avant-gardisten die bundeltjes in slechts enkele exemplaren uitgaven. De uitermate goedverkopende bundels christelijke gedichten van Nel Benschop staan gebroederlijk naast werken als *Naenia* van de dichter en classicus P.C. Boutens, dat verscheen in een oplage van maar twaalf exemplaren.

De KB werkt sinds de instelling van het 'Dichterschap des Vaderlands' nauw samen met de opeenvolgende nationale dichters. Van Gerrit Komrij in 2000 tot Anne Vegter, die de huidige, vierde dichter des vaderlands is (sinds 2013). Samen met de DdV geeft de KB ruim aandacht aan de Nederlandse poëzie (zie ook pagina 14). Sinds 2003 onderhoudt de KB een speciale themasite (www.kb.nl/themas/nederlandse-poezie), waar niet alleen de gedichten van de DdV te lezen zijn, maar waar u ook uitgebreide profielen vindt over het werk van belangrijke dichters uit heden en verleden. Van Hadewych tot Joost Zwagerman en van Robert Anker tot Elly de Waard.

HERMAN GORTER, MEI
Het gedicht *Mei* met de beroemde beginregel 'Een nieuwe lente en een nieuw geluid' verscheen in 1889. Het grote epische gedicht over het mythische meisje Mei bracht ook een nieuw geluid in de Nederlandse poëzie.

Aanvraagnummer: 3164 A 49

IDA GERHARDT, KOSMOS
De debuutbundel van classica Gerhardt verscheen in 1940. Later zou *Kosmos* opgenomen worden in de bundel *Het veerhuis* (1945). Terwijl de Vijftigers in Nederland de poëzie bestormden, handhaafde Gerhardt een klassieke, vormvaste lijn.

Aanvraagnummer: 1130 D 27

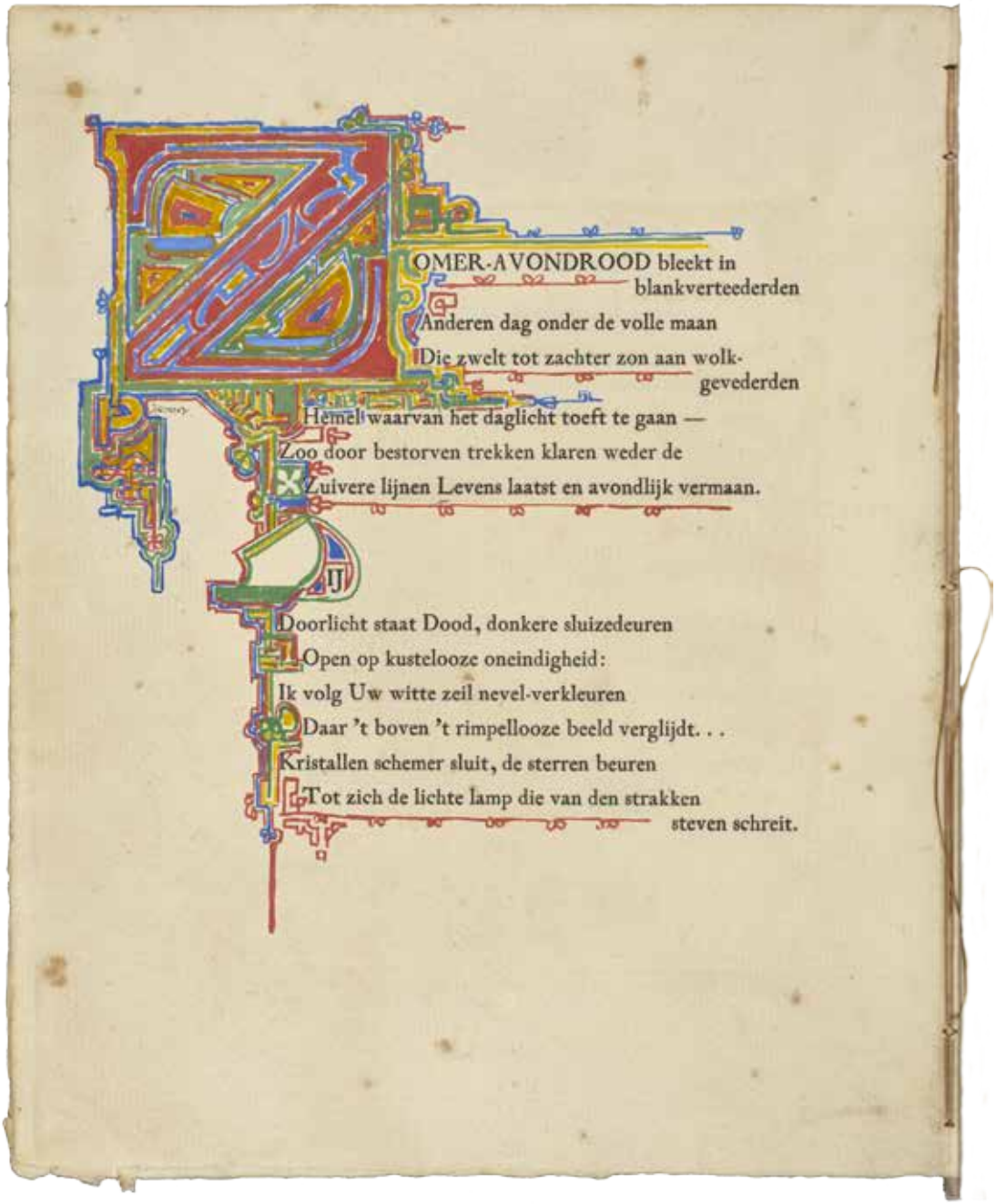

ZOMER-AVONDROOD bleekt in
blankverteederden
Anderen dag onder de volle maan
Die zwelt tot zachter zon aan wolk-
gevederden
Hemel waarvan het daglicht toeft te gaan —
Zoo door bestorven trekken klaren weder de
Zuivere lijnen Levens laatst en avondlijk vermaan.

IJ

Doorlicht staat Dood, donkere sluizedeuren
Open op kustelooze oneindigheid:
Ik volg Uw witte zeil nevel-verkleuren
Daar 't boven 't rimpellooze beeld verglijdt. . .
Kristallen schemer sluit, de sterren beuren
Tot zich de lichte lamp die van den strakken
steven schreit.

P.C. BOUTENS, NAENIA

Boutens' lange gedicht ter nagedachtenis van zijn jong gestorven leerling Willem van Tets verscheen in 1903 in een oplage van slechts twaalf exemplaren. Boutens gaf het uit in eigen beheer en liet zijn exemplaar zeer fraai versieren door de beeldend kunstenaar Jan Toorop.

Aanvraagnummer: KW 2294 B 34 – Ook als digitaal topstuk: bit.ly/1Lq7VSo

www.kb.nl/themas/nederlandse-poezie

In KB/magazine besteden we aandacht aan een omstreden boek uit de KB-collectie. Deze keer: Balthasar Bekker (1634-1698), *De betoverde weereld*, 1691.

Tegen bijgeloof

In *De betoverde weereld* bestreed predikant Balthasar Bekker vooroordelen en geloof in duivels, heksen, spoken en tovenarij. Binnen enkele maanden werden er duizenden exemplaren van verkocht. Drukpersen maakten overuren om alle reacties erop te drukken, in de KB-collectie vinden we er tientallen alleen al uit 1691. Ook werd het boek snel vertaald in het Frans, Duits en Engels. Dat maakte het tot een succes, maar de opvattingen erin waren destijds nog omstreden. Als aanhanger van René Descartes geloofde Bekker in een scheiding tussen materie en geest. Dat duivels invloed uitoefenden op mensen was volgens zijn cartesiaanse visie onmogelijk.

Het succes van zijn boek kwam Bekker zelf duur te staan. Alle kerkelijke autoriteiten, zowel katholiek als protestant, joeg hij tegen zich in het harnas. Zijn sociaal onhandige optreden kan hebben bijgedragen aan de weerstand die hij opriep bij vriend en vijand. Hij werd uit zijn ambt als predikant gezet en was niet meer welkom bij kerkelijke vieringen. Sommigen vergeleken hem zelf met de duivel en wezen daarbij ook op zijn niet al te fraaie uiterlijk (hij had nogal een grote neus). Na zijn dood duurde het niet lang meer tot de cartesiaanse opvattingen van Bekker gemeengoed werden.

OMSTREDEN BOEK

De betoverde weereld is digitaal beschikbaar via dbnl.org

ACHTER DE SCHERMEN

Steven Claeyssens
coördinator dataservices (afdeling Collecties)

"LEREN MILJOENEN BOEKEN TE LEZEN, DAT IS PAS REVOLUTIONAIR"

Door haar grote digitaliseringsprogramma's heeft de KB steeds meer, en steeds omvangrijkere datasets. Verzamelingen gedigitaliseerd materiaal, die bestaan uit 'content' – de gedigitaliseerde teksten zelf, zoals kranten en boeken – en 'metadata', de bibliografische data die deze teksten beschrijven. Ze zijn te vinden op Delpher. Veel onderzoekers in de geesteswetenschappen willen meer met deze databestanden kunnen doen. Hun eigen zoeksoftware ontwikkelen bijvoorbeeld. Denk aan de miljoenen digitale historische krantenpagina's: om die te doorzoeken is software nodig die een groot deel van het 'saaie' onderzoekswerk uitvoert. Zoals zinnen of losse woorden vinden in tweehonderd jaar aan teksten en die groeperen, waarna wetenschappers de resultaten interpreteren en er conclusies aan verbinden. Dit 'text and data mining' staat nog in de kinderschoenen. Steven is de intermediair tussen wat de KB heeft en de onderzoeker wil. Hij kijkt of het juridisch en technisch kan wat de wetenschapper vraagt. En hij heeft een belangrijke rol in het bekend maken van de rijke bron die de data de wetenschap bieden.

http://bit.ly/1RQSyDh

Vondsten in Delpher

DE EERSTE PAILLETTEN VAN GELATINE

Wie gebruiken het tekstplatform Delpher? En wat vinden ze daar? We stellen u een 'vinder' voor. Deze keer: Marjolein Koek uit Amsterdam, op zoek naar gelatine-pailletten.

FOTO/ RIJKSMUSEUM

Marjolein Koek schreef een stuk over 'Kralen en pailletten' bij de kostuumtentoonstelling Catwalk in het Rijksmuseum, waar ze werkt als textielrestaurator. Eind negentiende, begin twintigste eeuw gebruikte men gelatine-pailletten om kleding te versieren. Het museum bezit een aantal feestelijke jurken. Dat ze er nog zijn is bijzonder, omdat gelatine een kwetsbaar natuurproduct is. Gelatine is makkelijk te verwerken, is licht en heeft een metaalachtige glans. Maar over de fabricage van zulke pailletten is nog weinig bekend. Marjolein zocht in Delpher om de beginfase te kunnen dateren. De vroegste vermelding (uit 1893) ging over pailletten op hoeden uit Batavia, Nederlands-Indië. Hoogtepunt in het gebruik waren de jaren '20 van de twintigste eeuw, bijvoorbeeld op charleston-jurkjes. Een nadeel: als de draagster het warm had, door bijvoorbeeld flink te dansen, smolt de gelatine – vanaf de jaren '30 verving men die dan ook door cellulose-acetaat.

DRIE LUCHTIGE AVONDJAPONNEN.

Catwalk. Mode in het Rijksmuseum
is nog tot 16 mei te zien.

Delpher.nl

KOMENDE MAN EN GAANDE VROUW

Nieuw lid ABC

Staatssecretaris Dekker van OCW heeft op voordracht van de KB, dr. K. (Kars) Veling benoemd als lid van het Algemeen Bestuurscollege (ABC) van de Koninklijke Bibliotheek. Veling (1948), directeur van ProDemos, het Huis voor democratie en rechtsstaat, brengt naast politieke en bestuurlijke ervaring deskundigheid in op het terrein van openbare bibliotheken. Van 2012 tot 2015 was hij voorzitter van de Vereniging van openbare bibliotheken (VOB). Aangezien de KB sinds vorig jaar een belangrijke rol in het openbaar bibliotheekbestel heeft, was expertise op dit terrein ook nodig in het ABC. Met de benoeming van Kars Veling is het ABC op volledige sterkte.

Vertrekkend sectorhoofd Bedrijfsvoering

Dr. E.S. (Els) van Eijck van Heslinga verlaat in mei de KB, omdat ze de pensioengerechtigde leeftijd bereikt. Els van Eijck heeft haar sporen verdiend in de wetenschap, in management en op bestuurlijk vlak. Behalve in verschillende functies bij de Koninklijke Bibliotheek werkte zij onder andere bij de Universiteit Leiden en het Scheepvaartmuseum te Amsterdam. De functie van sectorhoofd Bedrijfsvoering zal vooralsnog op interimbasis worden vervuld door Zakia Guernina.

Activiteiten rond Jaar van het Boek

Laat uw boek waarderen

Collectiestuk of oud papier?

Zaterdag 28 mei (13:00 – 16:00 uur) kunt u bij de KB uw zeldzame, oude boeken laten beoordelen door onze collectiespecialisten en veilingmeesters van Catawiki: Steven de Joode en Job Kwakman. Zij zullen uw boek 'waarderen' in woorden en indien mogelijk in geld. **Locatie:** voorportaal Expositie Topstukken, KB **Gratis toegang,** aanmelden niet nodig

Presentatie over het boek

Hoe zorgt de KB voor haar boeken?

Leest u een boek wel eens aan de buitenkant? Kunt u leer van perkament onderscheiden? Aan welke risico's staan uw boeken thuis bloot? Boek- en papierrestaurator Pauline Rings geeft hierover les op **zaterdag 18 juni** (14:00 – 16:00 uur) in het restauratieatelier van de KB.
Aanmelden via communicatie@kb.nl (max. 12 personen).

Dichter des vaderlands in de KB

Leer poëzie lezen

Dichter des Vaderlands Anne Vegter en haar secondant Maarten van der Graaff nodigen u uit voor een middag vol gedichten. Zij willen de koudwatervrees voor poëzie wegnemen bij lezers die wel meer gedichten zouden willen lezen, maar niet zo goed weten wat of hoe.

Wanneer? Donderdag 12 mei 2016 van 15 tot 17 uur in de Aula van de KB. De toegang is gratis. Wel graag aanmelden via **www.kb.nl/hallogedicht**

Levendig Literatuurplein

Op een aansprekende manier zo ruim en gevarieerd mogelijk informatie bieden over schrijvers en boeken is de opzet van Literatuurplein (sinds 2002 en sinds 2015 ondergebracht bij de KB). De website is zowel een encyclopedie voor wie snel iets wil opzoeken als een speeltuin voor de lezer die zich wil verdiepen in de literatuur. Via twintig inhoudelijke rubrieken biedt Literatuurplein informatie en inspiratie. Een aantal van die rubrieken is op de actualiteit gericht, zoals nieuwsberichten, interviews, recensies en een uitgebreide literaire agenda. Andere rubrieken bieden achtergrondinformatie over bijvoorbeeld literaire prijzen en literaire excursies. Hoogtepunten uit het actuele boekenaanbod worden onder veel meer gepresenteerd in een carrousel met nieuwe boeken. Alle rubrieken zijn verbonden met een eigen boekendatabase die de bibliografische data van het boekenvak en het bibliotheekwerk integreert. Uniek is dat men daarin via veertig zoekvelden zowel heel ruim als uiterst gericht kan zoeken. Jaarlijks heeft Literatuurplein ongeveer vijf miljoen bezoekers, voor een deel via de websites van openbare bibliotheken die veel van de rubrieken van Literatuurplein eveneens aanbieden.

www.literatuurplein.nl

Column

Anne Rube (1957) is directeur-bestuurder van Probiblio, de provinciale ondersteunings-organisatie (POI) voor bibliotheken in Noord- en Zuid-Holland.

LEESWAARDE

Boeken waren nog van papier en we gingen naar een land met een vreemde taal. Omdat ik graag licht reis, ontwikkelde ik de leesdichtheidsfactor: hoeveel letters biedt het boek per kubieke centimeter [volume] per gram [gewicht]? Ik kwam erachter dat ik twee criteria moest toevoegen: de inhoud moet passen bij de bestemming en de ruilwaarde van het boek moet hoog zijn. Want *Emma* van Jane Austen bleek onleesbaar aan 't strand en ik raakte het aan niemand kwijt.

Een jaar later naar Australië nam ik *Voss* mee van Patrick White. Een voltreffer. De ruilwaarde schrapte ik weer als criterium. Een blik op mijn boekenkast roept daardoor aardiger herinneringen op dan geblader door het fotoalbum. Vandaag de dag zou je bij het pakken vooral moeten denken aan de oplader van je reader. Maar bibliotheekgebruikers moeten nog steeds passen en meten. Bibliotheken mogen slechts een handjevol e-boeken aanbieden. Uitgevers verlenen per titel toestemming.

Als op 2 juni de advocaat-generaal van het Europees Hof zegt dat e-boeken onder het leenrecht vallen, is de kans groot dat bibliotheken dan hun collecties kunnen aanvullen met digitale titels van hun eigen keuze.

Duimen! Voor lezers en auteurs. Omdat bibliotheekleden een billijke vergoeding betalen, leveren zij dan en passant een belangrijke bijdrage aan de bestrijding van piraterij.

$$\textit{Leesdichtheid} = \frac{\text{Aantal lettertekens}}{\text{volume x gewicht}}$$

FOTO: BIBLIOTHEEK VLIELAND

ELDERS

In Elders tonen we dit jaar bibliotheken uit het landelijke netwerk van de KB.
Dit keer: Bibliotheek Vlieland

Bibliotheek Vlieland zit sinds februari in het gloednieuwe gebouw De Jutter. Vlieland telt ruim duizend inwoners en is daarmee het kleinste bewoonde Waddeneiland. Toch telt Bibliotheek Vlieland bijna duizend leden. Eilanders, toeristen en mensen met een vakantiehuis op het eiland: ze weten Bibliotheek Vlieland goed te vinden. Bijzonder aan de collecties op de eilanden is het extra aanbod over het eiland zelf, de Wadden, de zeevaart, flora en fauna. Daarnaast werken de Bibliotheken in Noord-Fryslân met een reizende wisselcollectie op het gebied van Engelstalige boeken, dvd's en grootletterboeken. Zo heeft elke vestiging regelmatig frisse voorraad.